

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Van actie tot zelfverwezenlijking: routes van toetreding tot radicaal- en extreemrechts

Sterkenburg, N.

Citation

Sterkenburg, N. (2021, May 19). *Van actie tot zelfverwezenlijking: routes van toetreding tot radicaal- en extreemrechts*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3176648>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3176648>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <https://hdl.handle.net/1887/3176648> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Sterkenburg, N.

Title: Van actie tot zelfverwezenlijking. routes van toetreding tot radicaal- en extreemrechts

Issue Date: 2021-05-19

8. RECHTVAARDIGHEIDSZOEKERS: TELEURGESTELD IN DE OVERHEID

Nadat in de vorige twee hoofdstukken de routes van de Spanningzoekers en Politieke Zoekers aan bod zijn gekomen, staat in dit hoofdstuk de toetredingsroute van de Rechtvaardigheidszoekers centraal. Net als Politieke Zoekers willen zij dat de overheid beter voor haar burgers zorgt. Ze zien hoe zij zelf en anderen zich door het dagelijks leven heen worstelen: mensen die hard werken, belasting betalen en die op de een of andere manier de dupe zijn geworden van verkeerd overheidsbeleid, de gevestigde politiek en overheidsinstanties. Maar waar Politieke Zoekers in sociaaleconomisch opzicht succesvol zijn en aanvankelijk nog zoeken naar politieke oplossingen en weten hoe iets aan te kaarten, voelen Rechtvaardigheidszoekers zich door de overheid verlaten en hebben zij bovendien geen idee hoe ze onderwerpen zouden kunnen agenderen.

Voor dit onderzoek zijn negen Rechtvaardigheidszoekers geïnterviewd.

Figuur 8.1 Geïnterviewde Rechtvaardigheidszoekers

NAAM	FORMATIE	LEEFTIJDSCATEGORIE	ACTIEVE JAREN	OPLEIDINGSNIVEAU
HENDRIK	Formatie 1	18-24	2014-heden	Vmbo
SANNE	Freelance	41-65	2014-heden	Mbo
GERBEN	Freelance	25-40	2015-2017	Mbo
MAARTEN	Freelance	25-40	2014-heden	Mavo
MARC	DTG/NV	25-40	2001-heden	Mbo
JARIK	DTG/NV	25-40	2003-heden	Mbo
HELEEN	DTG/NV	18-24	2015-2017	Mbo
ARNO	Identitair Verzet	18-24	2013-heden	Mbo
MARIJE	Identitair Verzet	25-40	2011-heden	Mbo

In de eerste vier paragrafen zullen de verschillende elementen voorafgaand aan hun toetreding worden beschreven, namelijk (1) uitgangspositie, (2) mogelijke katalysator, (3) identiteitsbeleving en (4) morele steun. Vervolgens zullen in de vijfde paragraaf de motieven worden behandeld die bij toetreding hebben meegespeeld. In de zesde paragraaf wordt de periode na toetreding beschreven: hoe bevalt het activisme hun en wat doen ze precies? Daarna zullen in de zevende paragraaf de motieven om actief te blijven worden besproken en in de achtste paragraaf worden de kosten en baten van het activisme behandeld. De overige observaties komen in de negende paragraaf aan bod en in de conclusie zullen de belangrijkste bevindingen worden gepresenteerd.

8.1 RECHTVAARDIGHEIDSZOEKERS: UITGANGSPOSITIE

Voorafgaand aan hun toetreding verkeren Rechtvaardigheidszoekers in een positie waarin ze naar eigen zeggen niet anders kunnen dan van zich laten horen. Soms komt dit omdat zij zelf iets heftigs hebben meegemaakt, soms omdat ze zien hoe anderen buiten hun schuld om klem komen te zitten in 'het systeem'.

Waargenomen onrecht

Wat opvalt is dat van de negen Rechtvaardigheidszoekers er drie vrouw zijn. Voor hen geldt dat zij allen negatieve ervaringen hebben met mannen met een migratieachtergrond. Dat is ook het geval voor twee geïnterviewde mannelijke Rechtvaardigheidszoekers. De andere vier geïnterviewde mannen menen dat hun zelf niet direct onrecht is aangedaan, maar dat zij moeten opkomen voor anderen.

Heleen (18-24, DTG/NV) heeft ondanks haar jonge leeftijd al een bewogen leven achter de rug. Haar moeder leefde van een uitkering en had verkeerde vriendjes. Heleen en haar jongere broertje groeiden in armoede op. Toen ze vier was, kreeg haar moeder een Marokkaanse vriend en raakte ze zwanger. Zes jaar lang vormden ze een samengesteld gezin. 'Het was echt huiselijk geweld wat er gebeurde. Geestelijk en lichamelijk. Als je als klein kind moet toezien hoe je moeder in elkaar wordt geslagen, dat doet wel wat met je. Want je moeder hoort in principe jou te beschermen en op dat punt sta jij je moeder te beschermen. Zelf kregen wij ook altijd klappen, gewoon met de riem. Dat was standaard, elke dag klappen met de riem.'

Na de scheiding maakte Heleen een roerige puberteit door en op haar achttiende werd ze door haar moeder uit huis gegooid. Ze zwierf tussen verschillende adressen, maakte knokpartijen in het uitgaansleven mee, zag hoe vrienden zich de vernieling in draaiden en gebruikte zelf ook cocaïne. 'Ik had mijn laatste geld aan drank en drugs verbrast. Toen heb ik bij vrienden op de bank geslapen. Ik dacht: dit kan gewoon niet, weet je. Ik wil niet zoals mijn moeder eindigen, met een uitkering en een paar kinderen die in armoede opgroeien.'

Toch was het nog niet zo makkelijk voor haar om het roer om te gooien – ze kon naar eigen zeggen niet op de overheid rekenen. Heleen heeft ten tijde van het interview haar leven weer op orde. Maar ze moest drie banen nemen om weer te kunnen studeren. 'Hoe triest is het dat jij uit een armoedegezin komt en niets kunt bereiken? Ik heb toen mijn eigen opleiding betaald, die wilde ik zo graag hebben. Ik heb alles zelf moeten betalen. Het is een les geweest om te overleven. Je moet wel als de staat je niet helpt en je naar het Leger des Heils stuurt.'

Marije (25-40, Identitair Verzet) zegt de tel te zijn kwijtgeraakt hoe vaak ze als tienermeisje in het zwembad en op 'de grote multiculturele middelbare school' is aangerand. Ze maakte haar school niet af en werkte een tijd in de beveiliging, waarbij ze door leegstaande gebouwen moest surveilleren. 'Toen heb ik zoveel gekke dingen gezien. Ik werkte in gebouwen rondom het Centraal Station. (...) Van pooiers tot loverboys tot dealers, met name allemaal Marokkanen en Antillianen.' Ze neemt het de overheid kwalijk dat er in Nederland mannen met een migratieachtergrond en een andere huidskleur zijn die voor haar gevaarlijk zijn.

Andere Rechtvaardigheidszoekers menen dat ze moeten opkomen voor hun 'eigen' groep: 'de gewone hardwerkende Nederlander' die volgens hen op alle manieren wordt uitgeknepen, en die niet de negatieve kanten van de multiculturele samenleving kan ontlopen. Hendrik (18-24, Formatie 1) ging rond zijn achttiende op internet zoeken nadat hij boos was over wat hij in zijn eigen wijk zag. 'Aanleiding was eigenlijk meer dat je Nederland echt ziet veranderen. De criminaliteit van allochtonen, dat soort dingen. Ze kunnen ook bijna niet meer met de poten van onze vrouwen afblijven. Dat zie je ook gewoon hier. Als je gewoon op straat kijkt, dan zie je dat allemaal. (...) Als jij hier in een bepaalde wijk loopt, dan loop je daar als enige Nederlander. Ik vind dat gewoon niet kunnen.'

Rechtvaardigheidszoekers hebben het gevoel dat de autochtone Nederlander de sluitpost is van het beleid. Het is niet zozeer dat zij voorstander zijn van Eigen Volk Eerst; het is meer dat zij vrezen dat de overheid dat Eigen Volk

juist op de laatste plek zet. Stuk voor stuk kunnen geïnterviewden voorbeelden noemen uit hun eigen omgeving waar het misgaat: gezinnen die zwaar onder het minimum leven terwijl de vader werkt, familieleden die 350 weken op een sociale huurwoning moeten wachten terwijl statushouders na 23 weken een woning krijgen, iemand die zijn baan kwijtraakte en werd vervangen door een goedkopere werknemer, ouderen die hun hele leven belasting hebben betaald en nu weggwijnen in een verzorgingshuis, etc. Allemaal schrijnende situaties die de overheid volgens hen had kunnen en moeten voorkomen. Wanneer zij in de media vernemen dat het economisch goed gaat met Nederland, strookt dat op geen enkele manier met de maatschappelijke realiteit die zij zelf waarnemen – en dat maakt hen vervolgens nog bozer.

Politieke machteloosheid

Rechtvaardigheidszoekers willen iets doen aan het onrecht dat ze waarnemen, maar zoeken niet naar politieke oplossingen en weten ook niet hoe ze onderwerpen moeten agenderen. Ze voelen zich machteloos nadat ze al te vaak teleurgesteld zijn in hoe de politiek met hun problemen is omgegaan. Liever lossen ze het op hun eigen manier op. Marc (25-40, DTG/NV) komt uit een multiculturele wijk die werd geteisterd door inbraken en vechtpartijen. Rond zijn 25e was hij het naar eigen zeggen zat. ‘Het moment kwam dat het zo erg begon te rommelen dat ik het niet meer kon aanzien. Je kan blijven roepen op verjaardagen of op personeelsfeestjes, en dan is iedereen het met elkaar eens. Of je kan degene zijn die daadwerkelijk de straat opgaat, die wat probeert te veranderen. Die in ieder geval op wil komen voor de mensen die nu verdrukt worden.’

Met een stel vrienden startte hij een soort burgerwacht. Een regionaal initiatief; ze waren nergens bij aangesloten en ook niet ideologisch gemotiveerd. ‘We probeerden een beetje eigen rechter te spelen. In de breedste zin van het woord. Je probeert toch wat te doen. Met een paar man verhaal halen.’ Maar al gauw haakten steeds meer mensen af omdat ze thuis door groepen werden opgewacht die weer bij hen verhaal kwamen halen. Over eventuele veranderingen via de politieke weg bewerkstelligen is hij uiterst somber. ‘We hebben overal tegengestemd en alles wordt ons door de strot geduwd.’ Hierbij doelt hij onder meer op het referendum over de Europese Grondwet (2005) en het Oekraïne-referendum (2015).

Jarik (25-40, DTG/NV) groeide op in dezelfde wijk als Marc. ‘Vroeger was het een arbeidersbuurt, later werd het een achterstandsbuurt. Allemaal

flats, allemaal eendagsvliegen, allemaal Turken. En toen zeiden die (Turkse, NS) jongens al: 'Over tien jaar zijn wij hier de baas.' Jariks vader zat bij het CDA, maar zelf gelooft hij niet dat de politiek ook maar iets kan betekenen. Tijdens het interview heeft hij het over 'Christenen Dienen Allah' (CDA) en 'Partij van de Arabieren' (PvdA). Toen Jarik in 2003 vader van een dochter werd, kon hij naar eigen zeggen niet anders dan op het internet gaan zoeken naar hoe hij de maatschappij kon verbeteren. 'Dat zet je aan het denken... In wat voor wereld komt mijn meisje terecht? Dan krijg je iets meer bewustwording van wat er in de wereld om je heen gebeurt.'

Gerben (25-40, freelance) gelooft ook niet in een eventuele politieke route. 'Er moet wel een hoop veranderen, want zoals het nu gaat, dat gaat helemaal nergens over. Het is haast niet mogelijk in dit land, zou je zeggen. Het wordt zo hard tegengewerkt door de overheid en andere partijen dat het er eigenlijk altijd op uitloopt dat het in de kiem gesmoord wordt. En dat er een gulden middenweg gevonden moet worden waar uiteindelijk niks van overblijft. En zo is het altijd gegaan, eigenlijk.'

In tegenstelling tot Politieke Zoekers hebben Rechtvaardigheidszoekers niet geprobeerd de politieke weg te bewandelen wanneer zij onderwerpen willen agenderen. Ze zijn naar eigen zeggen al teleurgesteld geraakt in de politiek door enkel te volgen hoe er wordt omgesprongen met mensen zoals zij zelf. Daardoor hebben ze het idee dat hun mening en stem niet meetelt. Dit leidt tot een gevoel van anomie: een gevoel van sociale en politieke machteloosheid waarbij ze weinig sturing kunnen geven aan hun eigen leven. Ze willen voor zichzelf en anderen opkomen, 'want de politiek doet het niet', maar weten simpelweg niet hoe.

Hang naar autoritarisme

Daarnaast is in de uitgangspositie bij Rechtvaardigheidszoekers een hang naar autoritarisme te zien. Ze vinden dat mensen in Nederland te weinig respect voor elkaar hebben en maken zich zorgen over stijgende criminaliteitscijfers. Hier houden zij met name mensen met een migratieachtergrond voor verantwoordelijk. De overheid moet mensen die de wet overtreden veel harder aanpakken, vinden de geïnterviewden.

Marc (25-40, DTG/NV) zegt over mensen met een migratieachtergrond die zich misdragen: 'Ze hebben totaal geen respect voor dit land.' En: 'Het is misschien heel hard, maar ik ben voor hard ingrijpen met die gasten. Als ze

over de schreef gaan? Koop een eiland, stop ze daar en laat ze daar verrotten.' En over de kwestie rondom de Zaandamse 'tuigvlogger' Ismail Ilgun: 'Gisteren is er een filmpje online gekomen waarin de politie hardhandig optreedt. Mag niet. 'Het zijn racisten! Homo's!' – ze zijn allemaal aan het schelden op onze handhavers. Die vent moet een gummiknuppel pakken en ze gewoon voor hun plaat slaan, *bam!* Ambulance laten komen. Klaar, afvoeren. Zijn ze opgeknapt, dan kunnen ze hun straf uitzitten. Hebben ze die uitgezeten, dan kijk je naar het paspoort. Hebben ze een dubbel paspoort? Intrekken en wegwezen, hele familie, alles erbij. Die mensen willen zich hier niet aanpassen. Die hebben niks met onze normen en waarden en onze cultuur.'

Gerben (25-40, DTG/NV) vindt dat de politie veel harder moet kunnen optreden: 'Ik zou in ieder geval regels in werking stellen dat als jij hier komt uit een ander land, en je misdraagt je tot dergelijke feiten, dat dan één keer wordt gewaarschuwd. Doe je nog een keer iets, dan is het einde oefening. *Hasta la vista*, je gaat terug. Simpel zat, klaar. En dat voor iedereen. En de politie mag ook wel wat harder optreden. Het zijn niet mijn grote vrienden. Als een of andere Marokkaan met een grote bek hen verrot scheldt, van mij mag de knuppel eroverheen. Laat mensen maar een beetje bang zijn voor de politie, dat ze denken: oeh, nu moet ik op mijn tellen letten.'

Net als Politieke Zoekers zeggen ook Rechtvaardigheidszoekers te verlangen naar een ordentelijke samenleving met strenge straffen en hard optreden. Hun uitspraken doen een zekere hang naar autoritarisme vermoeden, al moet hierbij worden opgemerkt dat zij niet zijn getest op de autoritarismeschaal.

De uitgangshouding van Rechtvaardigheidszoekers wordt gekenmerkt door waargenomen onrecht, anomie en (een hang naar) autoritarisme. Geïnterviewden zijn boos dat de overheid niet goed voor haar burgers zorgt en houden met name mensen met een migratieachtergrond hiervoor verantwoordelijk. Dit is ofwel omdat zij vinden dat mensen met een migratieachtergrond te veel worden voorgetrokken, ofwel omdat zij door de wijken waarin ze opgroeiden en woonden al op jonge leeftijd negatieve ervaringen hebben met mensen met een migratieachtergrond.

8.2 RECHTVAARDIGHEIDSZOEKERS: MOGELIJKE KATALYSATOR

Geïnterviewden voelen zich in de uitgangspositie in de steek gelaten door de overheid en zijn boos op de overheid. Maar niet iedereen in dezelfde positie voelt zich ook aangetrokken tot radicaal- en extreemrechts. Dus wat maakt het dat geïnterviewden zich hier wel toe voelen aangetrokken? In deze paragraaf wordt gekeken naar wat de geïnterviewden daar zelf over zeggen, waarbij moet worden opgemerkt dat hier niet met controlegroepen is gewerkt en dat meer onderzoek nodig is.

Groepsdreiging

Net als bij de Spanningzoekers en Politieke Zoekers hebben ook Rechtvaardighedszoekers het idee dat de eigen groep wordt bedreigd. Deze dreiging bestaat uit mensen die naar Nederland komen en zich niet willen aanpassen of zelfs ‘de boel willen overnemen’. En daardoor komt Nederland volgens de geïnterviewden in de verdrukking, of het nu in cultureel, economisch en/of etnisch opzicht is. In de vorige paragraaf kwam al naar voren dat Heleen (18-24, DTG/NV) een roerige jeugd heeft gehad en daarna na het volgen van een opleiding in een relatief stabiele fase kwam. Maar de berichtgeving over de aanrandingen tijdens de jaarwisseling in Keulen (2015-2016) maakten iets in haar los: ‘Dat zoveel vrouwen in deze tijd nog aangerand kunnen worden, en dat niemand iets doet! Daar maak ik me boos om. Toen heb ik gezegd: ‘Dit moet gewoon kappen.’

Jarik (25-40, DTG/NV) vreest dat de eigen cultuur in de verdrukking komt als gevolg van migratie. Na een tirade over asielzoekers zegt hij: ‘Wat allemaal gefaciliteerd wordt... Wat houden wij over van onze cultuur? Onze cultuur wordt gewoon kapotgemaakt. Je hebt nu de vijfde generatie, wat hier woont. Het is ook de vijfde colonne die er zit. (...) Ze schelden onze vrouwen uit, het zijn allemaal gebruiksvoorwerpen en hoeren. Ze schuiven ons de schuld in de schoenen van wat zij fout doen – dat hebben wij ook gedaan. Ik weet niet welke kant het opgaat, maar dit gaat radicaal verkeerd.’

Volgens Maarten (25-40, freelance) zijn niet alleen migranten de schuldige. ‘Zoals het tegenwoordig draait hier in Nederland... Het (zijn eigen haat, NS) is ook naar de staat gericht, naar hoe het kabinet tegenwoordig werkt, allemaal. Het is gewoon een heel baggerzooitje aan het worden.’

Tijdens het interview vertelt Sanne (41-65, freelance) hoe ze zich al twee decennia zorgen maakt over de instroom van asielzoekers met een islamitische achtergrond. 'Als de stroom zoals in Duitsland en Nederland doorgaat... En je krijgt een meerderheid moslims – het zal natuurlijk een paar jaar duren – maar dan krijg je toch echt een hele verandering. Je ziet nu al de veranderingen van de islamisering. Als Sinterklaas verandert, dan moet dadelijk kerst ook eraan gaan. Een goede kennis vertelde mij dat de Sint geen kruis meer mag dragen, wist je dat?'

Het gevoel dat de eigen groep wordt bedreigd (of op zijn minst dat de eigen cultuur wordt bedreigd), geeft Rechtvaardigheidszoekers een gevoel van urgentie dat ze iets moeten doen. Dat wordt nog eens versterkt door het idee dat ook politici niks voor hen kunnen betekenen. Zo vertelt Sanne: 'Ik was onder de indruk van Pim Fortuyn, hoe hij iets heeft ingezet. En daarna Wilders. Maar het ging in rap tempo, toen werd Theo van Gogh vermoord. Eerst Pim, toen Theo van Gogh, toen ging Ayaan Hirsi Ali ook nog naar Amerika en toen dacht ik: zie je wel, iedereen die hier zijn mond opentrekt, gaat óf dood, óf moet vertrekken.'

Het idee dat de eigen groep wordt bedreigd geeft in combinatie met de uitgangspositie (waargenomen onrecht, anomie, hang naar autoritarisme) geïnterviewden een gevoel van urgentie dat zij zelf iets moeten doen om de door hen waargenomen problemen op te lossen. Vervolgens zien zij zichzelf als de aangewezen persoon die moet opkomen voor de eigen groep.

8.3 RECHTVAARDIGHEIDSZOEKERS: IDENTITEITSBELEVING

Geïnterviewde Rechtvaardigheidszoekers zijn boos op de overheid en vinden dat zij niet goed voor haar burgers zorgt, terwijl voor hun gevoel mensen met een migratieachtergrond meer hulp krijgen in de samenleving. Het idee dat de eigen groep wordt bedreigd, vormt voor Rechtvaardigheidszoekers een katalysator waarmee ze hun eigen uitgangspositie omvormen naar een identiteitsbeleving. Hierbinnen cultiveren zij een eigen nationalistische identiteit, hebben zij een negatieve attitude ten aanzien van de 'out-group' en ervaren ze een gevoel van superioriteit ten aanzien van degenen die ze niet tot de eigen groep rekenen.

Nationalistische identiteit

Net als Politieke Zoekers voelen ook Rechtvaardigheidszoekers een nationalistische trots ten aanzien van Nederland. Ze zien zichzelf ook als de aangewezen persoon om de Nederlandse cultuur en het Nederlandse volk te beschermen. Jarik (25-40, DTG/NV): ‘Opkomen voor mijn normen en waarden. Opkomen voor mijn tradities. Opkomen voor mijn cultuur. En de bescherming van mijn kinderen. Maakt mij dat slecht? (...) Ik heb mijn cultuur die ik wil beschermen. Ben ik dan zo slecht? (...) Ik ben gewoon een trotse nationalist en daar kom ik volmondig voor uit.’

Daarbij vinden Rechtvaardigheidszoekers dat zij vanuit hun nationalistische identiteit dé aangewezen personen zijn om op te komen voor de hardwerkende Nederlander, want anderen doen het niet. Gerben (25-40, freelance): ‘Wij Nederlanders zijn een mak volk, wat dat betreft. Zo lam als de pest en zo laf als de pest. Want we durven allemaal niks te zeggen. En pas als negentig procent het durft te zeggen, dan denkt de rest: o, nou durf ik het ook wel te zeggen. Maar anders doen we het gewoon niet.’ Gerben besloot vervolgens naar een demonstratie te gaan om zijn stem te laten horen. ‘Je bent met zijn allen toch leuzen aan het roepen. Zo kun je toch je zegje doen.’ Dat geldt ook voor Marije (25-40, Identitair Verzet): ‘Het is voor mij wel fijn om op die manier bezig te kunnen zijn met iets dat me interesseert en waar ik verantwoording voor draag.’

Negatieve attitude ten aanzien van ‘out-group’

Daarnaast hebben Rechtvaardigheidszoekers een zeer negatieve attitude ten aanzien van de ‘out-group’. Dat zijn in hun ogen mensen met een migratieachtergrond die alles van de overheid krijgen, zonder er zelf iets voor te hoeven doen. Heleen (25-40, DTG/NV) zegt over asielzoekers: ‘Hier hoeft je niks te leren. Je krijgt gelijk een uitkering en je kan een huis krijgen.’

Ook Jarik (25-40, DTG/NV) is van mening dat asielzoekers alleen maar naar Nederland komen om te profiteren. ‘Als je de asielinvasie ziet, wat hier komt, lui uit Eritrea die met de rubberboot hierheen komen en dan terug naar het vaderland gaan omdat ze daar op vakantie willen (...). Opdonderen! Daar zijn we tegen. Maar ons eigen volk is daar de dupe van. Wij zijn gewoon één grote pinautomaat.’ Ook zijn mensen met een migratieachtergrond volgens hem niet loyaal aan Nederland. ‘Ik heb niks met een Turk die Erdogan op de

kníeën aanbidt. Dan heb ik liever dat je opstaat en naar je eigen land gaat. Daar kun je Erdogan van alle kanten in de kont kruipen. Hier in Nederland mag je het voor mijn part ook wel. Maar doe het achter gesloten deuren. Val mij er niet mee lastig, en val onze bevolking er niet mee lastig.'

Sanne (41-65, freelance) geeft aan moslims op voorhand te wantrouwen en niet te geloven in de gematigde islam. 'Er zijn er wel bij die zich gematigd gedragen. Maar zodra ze in de meerderheid zijn, zullen ze toch de kant kiezen van de radicale islam. Tegen ons. Zolang ze in de minderheid zijn, hebben ze geen keus.'

Superioriteit

Het vijandbeeld van de Rechtvaardigheidszoekers gaat gepaard met een superieure eigen identiteit. De 'out-group' is volgens de geïnterviewden slechts te gast en moet dat zeker onthouden. Sanne (41-65 freelance) zegt dat asielzoekers vaak verpakkingen op straat gooien. 'Dan ben je een ondankbare hond. En van een hond krijg je nog liefde, hahaha. Ken je die uitdrukking? Je bijt niet de hand die je voedt? Ja, dat is 'm. Dat wilde ik gebruiken. Dat kan niet. En als je ergens in een gastland bent, dan moet je je gastheer eigenlijk goed behandelen.'

Die mening wordt ook gedeeld door Jarik (25-40, DTG/NV). 'Ik heb ook niet wat tegen alle buitenlanders. Als ze gewoon werken, belasting betalen en net als wij op de wachtlijst staan voor een huurwoning, 350 weken... Het COA loopt te zeuren dat het tuig dat hier binnenkomt 23 weken moet wachten op een sociale huurwoning. Als je het er niet mee eens bent, donder een eind op! Flikker op naar die zandbak waar je uit gekomen bent, naar die boom waar je uit gevallen bent. Het is alleen maar hebben-hebben-hebben.' Ook Marc (25-40, DTG/NV) is weinig terughoudend wanneer hij over migratie praat: 'Moet je eens kijken wat voor ziektes hiernaartoe komen door dat apenvolk.'

Voorafgaand aan hun toetreding tot radicaal- en extreemrechts ervaren Rechtvaardigheidszoekers qua identiteitsbeleving een sterke positieve identificatie met hun nationalistische identiteit. Ze zien zichzelf als degenen die voor het volk opkomen van het land dat zij zo liefhebben – zelfs al zijn ze teleurgesteld door de overheid. Tegelijkertijd hebben ze een negatieve attitude ten aanzien van de 'out-group', in dit geval zijn dat mensen met een migratieachtergrond. Volgens Rechtvaardigheidszoekers is dit een groep die erg inhalig is en teert op de Nederlandse overheid, zonder er iets voor te hebben gedaan. Doordat

Rechtvaardigheidszoekers zichzelf zien als de personificatie van de hardwerkende Nederlander voor wie zij menen te moeten opkomen, hebben zij ook een gevoel van superioriteit ten aanzien van de door hen veronderstelde luie 'out-group'.

8.4 RECHTVAARDIGHEIDSZOEKERS: MORELE STEUN

In de vorige paragraaf is de identiteitsbeleving van de Rechtvaardigheidszoekers beschreven, waarbij geïnterviewden sterk het gevoel hebben dat zij de aangevoerde persoon zijn die moet opkomen voor de 'eigen groep'. De uitgangspositie, mogelijke katalysator en identiteitsbeleving leiden tezamen tot een cognitieve opening waarbinnen toetreding tot radicaal- en extreemrechts wordt overwogen.

Zo had Heleen (25-40, DTG/NV) vanaf haar dertiende een vriendje in de skinheadbeweging, maar was toetreden voor haar op dat moment geen optie. 'Dan zaten ze me allemaal vol ongeloof aan te kijken en hadden ze het over 'die kankerbuitenlanders'. Maar ik vond dat je ze niet allemaal zo kon wegzetten. Die familie van mijn moeders vriend is heel slecht geweest, behalve een oom. Die is eigenlijk altijd heel goed voor ons geweest. En ik heb ook nog gewoon een Marokkaans halfzusje, dus ik kan er wel onderscheid in maken. In elke cultuur heb je rotte appels. Bij Nederlanders heb je die ook genoeg.' Ze merkte dat ze anders over dingen dacht en ergerde zich aan de levensstijl van de skinheads. 'Het waren vrienden die geen werk hadden. Allemaal aan de drank, slap ouwehoeren en soms dingen doen die te ver gingen, zoals stoer doen met wapens, waardoor ik me niet op mijn gemak voelde.' Toch treedt Heleen jaren later wel toe tot DTG en Nederlands Verbond, omdat deze formaties (aanbieders) voorzien in een behoefte (vraag) die zij op dat moment heeft.

Van negen geïnterviewden zochten er vijf zelf het contact met formaties en vier werden er gerekruteerd. Gerben (25-40, freelance) werd meegevraagd door een vriend (Pim 25,40, freelance, in dit onderzoek aangemerkt als Spanningzoeker). Marije (25-40, Identitair Verzet) verloor haar baan bij een reorganisatie en kwam thuis te zitten. Al vond ze dat niet zo erg, ze was inmiddels een alleenstaande moeder die zich een slag in de rondte werkte. Ze ging wat vaker op internet haar frustratie uiten, tot ze na twee jaar in 2012 werd gevraagd om een Facebook-pagina te beheren. Met een aantal mensen zette Marije vervolgens zelf een pagina op: Liefde voor Holland. Later werd aan die groep een

nieuwe beheerder toegevoegd, iemand van Identitair Verzet. Hij nodigde haar uit om ook iets voor Identitair Verzet te komen doen.

Voorafgaand aan toetreding is bij Rechtvaardigheidszoekers morele steun zichtbaar voor radicaal- en extreemrechts, wat samenhangt met hun beslissing om toe te treden. Wanneer het gaat om een positieve attitude ten aanzien van racisme en een positieve attitude ten aanzien van geweld, is er een variatie in attitudes te zien.

Morele steun ten aanzien van radicaal- en extreemrechts

Vlak voor hun toetreding hebben Rechtvaardigheidszoekers het idee dat zij de aangewezen persoon zijn om op te komen voor de hardwerkende Nederlander met wie ze zich identificeren. Ze staan ervoor open om toe te treden tot een radicaal- en extreemrechtse formatie omdat ze denken dat ze daar gelijk-gestemden zullen treffen.

Voor Marije (25-40, Identitair Verzet) geldt dat ze toetrad tot een formatie waarbij ze zich kon identificeren met de ideologie. Ze werd ook benaderd door de NVU, maar daar voelde ze weinig voor. 'Daar zie ik mezelf niet paraferen. Ik denk niet dat Constant Kusters iemand is met wie ik door één deur kan. En ook de standpunten die ze aandragen, over homo's die geen kinderen zouden mogen krijgen of niet mogen trouwen, of het anti-Israël-standpunt, nee, daar kan ik me niet in vinden. Dat is niet verenigbaar.' Wat dat betreft ligt de lijn van Identitair Verzet haar beter. 'Ik zeg niet: alle mensen eruit. Maar wel mensen die zich misdragen en niet mee willen doen met de rest.'

Daarnaast staat voor Rechtvaardigheidszoekers ook het persoonlijke gevoel centraal: ze ervaren vaak direct een bepaalde vertrouwdheid bij degenen die ze spreken bij radicaal- en extreemrechts. Heleen (18-24, DTG/NV) ging in 2015 een keer kijken bij Pegida. Ze raakte er in gesprek met mensen van DTG, een van oorsprong Twents collectief dat tegen de komst van azc's demonstreerde. Mensen bij DTG zag ze al gauw als familie. 'Er zijn zeker wel tien mensen die dicht bij me staan. En als je problemen hebt, dat je privé met ze kan praten en huissleutels uitwisselen. Dat vind ik ook fijn. Stel, er is iets, dan kan je altijd bij iemand terecht. En dat kom je bijna nooit tegen, gewoon zoveel vertrouwen.'

Hendrik (18-24, Formatie 1) raakte via internet in contact met Art (18-24, Formatie 1, in dit onderzoek aangemerkt als Spanningzoeker) en merkte meteen dat ze hetzelfde dachten. Ze spraken af en gingen vanuit daar samen dingen ondernemen, waaronder het bezoeken van demonstraties. 'Vanuit mezelf

deed ik dat niet echt. Ik had wel interesse, maar omdat ik niet echt iemand kende die net als ik dacht, dan stap je er niet zo snel in.' Art en Hendrik werden beste vrienden. Naar eigen zeggen doen ze 'negen van de tien keer' dingen samen en spreken ze 's avonds ook vaak bij elkaar thuis af. Dan kijken ze filmpjes via YouTube, bijvoorbeeld over de oorlog in Syrië en de annexatie van de Krim in Oekraïne. 'Het komt niet vaak voor dat Art en ik een meningsverschil ergens over hebben. Ik ben blij dat ik iemand als hem heb leren kennen, waar ik goed mee kan praten.'

Wisselende attitudes ten aanzien van racisme

De attitudes ten aanzien van racisme zijn wisselend bij Rechtvaardigheidszoekers. Voor de vrouwen geldt dat zij een negatieve attitude hebben. Heleen (18-24, DTG/NV) heeft bijvoorbeeld een Marokkaans halfzusje. Marije (25-40, Identitair Verzet): 'Je kan niet tegen mensen die hard ervoor gewerkt hebben om hier een bestaan te hebben, zeggen: 'Je hebt een ander kleurtje, ga weg.' Zo werkt het niet.'

Tegelijkertijd is in de vorige paragraaf naar voren gekomen dat bijvoorbeeld Jarik (25-40, DTG/NV) en Marc (25-40, DTG/NV) wel degelijk racistische uitspraken doen. Ook Maarten (25-40, DTG/NV) ontkent zijn racisme niet. 'Ik heb in mijn vriendenkring een donkere vriendin. Die is Surinaams en ken ik al 25 jaar. En haar moeder is heel Surinaams. Daar kom ik wekelijks en die zeggen: 'Je bent gewoon een racist.' Dat respect heb ik bij ze, dat vind ik wel apart. Dat ik daar kan komen, dat zij mijn zienswijze weten, dat ik een bloedhekel aan ze heb. (...) Maar dat ze dan toch nog het respect voor je hebben om met je om te kunnen gaan, ondanks je denkwijze. Maar ze zeggen het regelmatig, hoor: 'Hou je mond joh, racist.' De ene keer maken ze een grapje, maar ze menen het ook wel. Soms vinden ze wel dat ik te ver ga. Maar dat kan ik best snappen.'

Wisselende attitudes ten aanzien van geweld

Voor de vrouwelijke geïnterviewden geldt dat zij geweld afwijzen. Voor Marije (25-40, Identitair Verzet) zou het gebruik van geweld zelfs een reden zijn om te stoppen bij Identitair Verzet. 'Als we brandbommen gaan gooien of vandalisme bij huizen waar bijvoorbeeld een statushouder moet komen... Dat zijn zaken, daar ga je de wet over, dat wil ik niet.' En dat geldt ook voor Sanne (41-65,

freelance): 'Ik zeg nogmaals dat ik tegen geweld ben, ik blijf het zeggen. Al zal je je soms moeten verdedigen als je wordt aangevallen. Maar ik zou nooit iets uit mezelf in het gemene doen, want ik blijf een mens toch altijd zien als een mens. Zelfs moslims.'

De mannelijke geïnterviewde Rechtvaardigheidszoekers wijzen geweld in principe af, maar zeggen wel in posities te komen waarin ze geweld moeten gebruiken. Hendrik (18-24, Formatie 1) is tegen geweld, maar kan zich wel voorstellen het ooit te zullen gebruiken. 'Als je zelf geweld moet toepassen omdat je wordt aangevallen, dan doe ik dat. Maar ik probeer wel altijd met mensen te praten. Maar als dat uit de hand loopt, dan klap ik er ook wel bovenop.' En ook in het uitgaansleven heeft hij weleens gevochten met mensen met een migratieachtergrond. 'Ga maar eens op zaterdagnacht in het centrum van (grote stad, NS) lopen en je krijgt geheid wel ruzie. Al zou ik denken dat ze u wel met rust laten, maar jongens zoals wij komen sneller in dat soort situaties terecht. Dan zijn ze dronken of je kijkt te lang. (...) Als het zover moet komen, dan moet het maar.'

Maarten (25-40, freelance) vertelt: 'Ik heb een beetje ruzie gehad, vrijdag op station (stad, NS), met vier Marokkanen. En daar is ook politie bij geweest.' Vervolgens wijst hij naar de voicerecorder. 'Neemt hij dat nog op? Dan zeg ik het niet.' Wanneer de voicerecorder uit gaat, vertelt hij dat daar geweld bij kwam kijken. En ook Marc (25-40, DTG/NV) vertelde eerder bij een burgerwacht te hebben gezeten om op straat te handhaven, wat hij als zelfverdediging zag.

Voor wat betreft morele steun zijn bij Rechtvaardigheidszoekers wisselende attitudes te zien. Voor de mannelijke geïnterviewden geldt dat zij actief geweld afwijzen maar wel in situaties terechtkomen waarin ze geweld gaan gebruiken – waarbij ze het kwalificeren als een noodzakelijke vorm van zelfverdediging. Toch laat het doorvragen zien dat ze die situaties ook niet uit de weg gaan. Voor de vrouwelijke geïnterviewden geldt dat zij het gebruik van geweld afwijzen.

Eenzelfde scheiding is er te zien bij een eventuele positieve attitude ten aanzien van racisme. Bij de mannelijke geïnterviewden is deze attitude aanwezig. Voor de vrouwelijke geïnterviewde Rechtvaardigheidszoekers geldt dat zij die niet hebben. Wel ondersteunen alle geïnterviewden voorafgaand aan hun toetreding tot radicaal- en extreemrechts de beweging vanuit moreel oogpunt.

8.5 RECHTVAARDIGHEIDSZOEKERS: MOTIEVEN VAN TOETREDING

Het proces van toetreding van Rechtvaardigheidszoekers is in de eerste vier paragrafen in kaart gebracht. Daarin wordt aandacht besteed aan hoe iemand van een uitgangspositie naar toetreding gaat. Tegelijkertijd ontlene ook Rechtvaardigheidszoekers betekenis aan wat zij doen. In deze paragraaf zullen de motieven worden behandeld die zij hebben om zich aan te sluiten bij radicaal- en extreemrechts.

Rechtvaardigheidszoekers zien zichzelf als mensen die geklaag daadwerkelijk omzetten in daden. Ze zijn erg gebrand op het agenderen van vermeende misstanden en willen opkomen voor mensen die in hun ogen slachtoffer zijn geworden van verkeerd overheidsbeleid. Hier is duidelijk een instrumenteel motief zichtbaar: ze willen immers inspringen waar de overheid het volgens hen laat afweten en hopen veranderingen te bewerkstelligen.

Tegelijkertijd identificeren de geïnterviewden zich met de ‘eigen groep’, in hun ogen ‘de hardwerkende Nederlander’ die door de eigen overheid wordt gedupeerd in de breedste zin van het woord. Dit kan variëren van mensen die ongevraagd een moskee in de buurt krijgen tot aan mensen die hun baan hebben verloren en zijn vervangen door goedkopere Poolse arbeidskrachten. Deze ‘eigen groep’ wordt volgens de Rechtvaardigheidszoekers bedreigd en daar moeten ze voor opkomen, wat hun ook een identiteitsmotief geeft.

Ook is bij geïnterviewden een ideologisch motief aanwezig. Rechtvaardigheidszoekers willen mensen helpen, maar gaan bijvoorbeeld geen vrijwilligerswerk doen bij de voedselbank of in het bejaardentehuis. Ze wenden zich bewust tot radicaal- en extreemrechts omdat ze zich aangesproken voelen door het monoculturele of mono-etnische geluid dat een formatie uitdraagt. Hierbij zoeken geïnterviewden vooral naar wat zij gemeen hebben met de formatie, ook in persoonlijke zin.

8.6 RECHTVAARDIGHEIDSZOEKERS: ACTIEF BLIJVEN

Rechtvaardigheidszoekers zijn bij hun toetreding niet voornemens om heel erg actief te worden. Maar al gauw zijn ze veel actiever dan ze zelf aanvankelijk dachten. In deze paragraaf wordt beschreven hoe het activisten na toetreding vergaat en hoe zij omgaan met bijvoorbeeld twijfel en interne conflicten. Wat

opvalt is dat Rechtvaardigheidszoekers door hun enthousiaste inzet binnen radicaal- en extreemrechts gewilde krachten zijn: ze hebben doorgaans geen groot ego, geen leiderschapsambities, zijn erg loyaal en nemen veel taken op zich.

Ook sluiten ze al snel vriendschappen binnen hun nieuwe subcultuur. Of zoals Marc (25-40, DTG/NV) het verwoordt: 'Dit voelt als strijdmakkers, dit gaat net iets dieper.' Hoewel de geïnterviewden zich ervan bewust zijn dat ze zich aansluiten bij mensen en formaties met een overwegend negatief imago, staat het persoonlijke contact centraal. Wanneer ze iemand mogen, vinden ze het geen probleem om over onderlinge verschillen heen te stappen. Hun sociale kant laat ook nog een andere interessante ontwikkeling zien: Rechtvaardigheidszoekers hebben doorgaans goed contact met mensen met een migratieachtergrond naast wie ze wonen – zelfs al vinden ze dat die misschien niet in Nederland horen te zijn. Sanne (41-65, freelance): 'Ik heb een schat van een buurvrouw. Ik breng haar met het Suikerfeest zelfs koekjes. Ik heb hartstikke medelijden met haar, want zij heeft vijf kinderen en een invalide man. Dan denk ik: ach, ach, ach...'

Ideologie

Rechtvaardigheidszoekers streven naar een monoculturele of mono-etnische samenleving. Op bepaalde thema's zijn Rechtvaardigheidszoekers verdeeld. Zo vindt de een dat vluchtelingen welkom zijn, mits ze zich aanpassen (assimileren), hard werken, belasting betalen en niet al te veel een beroep doen op de verzorgingsstaat. Anderen vinden dat er geen mensen meer bij mogen worden gelaten; Nederland is wat hen betreft vol. Marc (25-40, DTG/NV) gelooft niet dat de mensen die uit een oorlogsgebied naar Nederland komen daadwerkelijk 'vluchteling' zijn. 'Echte' vluchtelingen kunnen volgens hem ofwel geen reis betalen ('die hebben helemaal niks meer'), of ze strijken neer in het eerste veilige land dat ze tegenkomen ('Dan ben je blij dat je gered bent. Dan hoeft je toch niet naar een ander land door?'). Maar, zo benadrukt hij, mensen die hier eenmaal zijn mogen onder bepaalde voorwaarden wel blijven. Geïnterviewden zijn het er wel over eens dat mensen met een migratieachtergrond die zich misdragen het land uit moeten.

Rechtvaardigheidszoekers willen dat de 'Nederlandse cultuur' weer leidend wordt en dat deze moet worden gevrijwaard van vreemde invloeden. Daarnaast vinden ze dat er bepaalde zekerheden moeten komen voor Nederlanders – dat ze kunnen leven zonder zich zorgen te hoeven maken over de

toekomst of over hun pensioen. Sanne (41-65, freelance) zegt dat ze in principe niet tegen nieuwkomers is, maar dan liever wel Polen. 'Immigratie? Oké, maar met beperking. Het is al zo klein in Nederland. Kijk naar hoelang het duurt voor je een huurwoning krijgt. Je moet ook kijken naar wat allemaal kan. En dat is de verantwoordelijkheid van de regering. Wat als zij de veiligheid van Nederland niet kan garanderen, waar moet je dan heen?'

Grenzen dicht en harde straffen

Alle geïnterviewden willen dat Nederland de grenzen sluit voor migranten met een islamitische achtergrond. Anderen die willen binnenkomen, moeten eerst door een strenge selectieprocedure. En mensen die al binnen zijn, moeten zich zoveel mogelijk aanpassen - het liefst assimileren. Als ze hun islamitische geloof en eventueel de eigen cultuur willen behouden, dan het liefst achter de voordeur.

Waar Politieke Zoekers erg gericht zijn op het laten terugkeren van een bepaalde beleefdheid en nette omgangsvormen zijn Rechtvaardigheidszoekers veel meer voorstander van het streng handhaven van wetten, strengere straffen en versobering van de gevangenis. Heleen (18-24, DTG/NV): 'Pedofielen. Je verkracht een kind, je krijgt twee jaar en je komt weer vrij. Die moet gewoon levenslang krijgen. Maar dat mag weer niet, want je zit bij de EU. Dus ik zou gelijk uit de EU stappen en levenslang terug invoeren voor verkrachting.' De gevangenis is volgens haar 'een hotel'. 'Je hebt een magnetron, PlayStation, tv, alles gewoon luxe van het luxe. Dan denk je: leert iemand wel zijn les? Nou nee, want het blijft gewoon gaande.'

Maarten (25-40, freelance) denkt dat Nederlanders wat dat betreft haast meer zouden kunnen leren van wetgeving in islamitische landen. 'Alle dingen die ze hier doen, daarvoor ben je daar je gelijk je klauwen kwijt,' zegt hij, refererend aan de straf die er vanuit de islamitische wetgeving op diefstal staat.

Tegelijkertijd geven veel geïnterviewden aan dat ze zich situaties kunnen voorstellen waarin ze aan eigenrichting gaan doen. Marc (25-40, DTG/NV): 'Op het moment dat ik naast het asielzoekerscentrum woon en mijn buurmeisje wordt lastiggevallen of aangerand, dan gooi ik een brandbom naar binnen. En bij (het lastigvallen van, NS) mijn dochter doe ik het zeker, ongeacht wat de consequenties zijn.' En soms willen geïnterviewden ingrijpen omdat de overheid het volgens hen nalaat. Jarik (25-40, DTG/NV) zegt dat hij graag naar Poelenburg in Zaandam zou gaan om de hangjongeren daar een draai om hun

oren te geven. 'Het liefste ga ik die wijk in. Want dat is iets wat mij trekt. Iets wat ik wil doen. Maar het kan niet. Want je bent vader, je hebt kinderen, dus je moet het binnen de kaders van de wet doen. We hebben het Nederlands Verbond en daar mag het niet aan gelinkt worden. Maar van binnen broeit het, en het liefste doe ik dat.'

Negatief imago geen probleem

Rechtvaardigheidszoekers zijn zich ervan bewust dat ze zich aansluiten bij een beweging met een overwegend negatief imago. Toch weerhoudt dat imago hen er niet van om actief te worden. Allereerst krijgen ze er een netwerk van vriendschappen binnen de beweging voor terug, zoals eerder in deze deelparagraaf is beschreven. Daarnaast zijn Rechtvaardigheidszoekers van alle geïnterviewden het meest boos en gefrustreerd, waardoor ze erg fanatiek zijn. Waar Spanningzoekers zich nog weleens verliezen in het sociale deel van hun activisme (bier drinken, barbecueën, concerten, etc.) en Politieke Zoekers doorlopend met hun eigen positie ten aanzien van formaties bezig zijn, hebben Rechtvaardigheidszoekers hun doel scherp voor ogen: anderen helpen die door de overheid in de steek worden gelaten.

Rechtvaardigheidszoekers vinden het negatieve imago vaak onterecht, en menen dat ze niets verkeerd doen. Jarik (25-40, DTG/NV): 'Het woord nationalisme is zo besmet geraakt na de Tweede Wereldoorlog. Maar als je een nationalistische Turk bent en je komt voor Erdogan onaangekondigd op de Erasmusbrug demonstreren... Daar moeten wij respect voor hebben? Als ik onaangekondigd hier op het kruispunt met een Nederlandse vlag ga staan, heb ik binnen vijf minuten de politie erbij, word ik afgevoerd en staat het morgen in de krant.'

Rechtvaardigheidszoekers zijn daarnaast erg solidair met medeactivisten met wie zij persoonlijke banden hebben. Heleen (18-24, DTG/NV), die zich eerder niet thuis voelde bij de skinheadbeweging, heeft er geen moeite mee dat er bij DTG mensen zaten die eerder actief waren voor de NVU. Over een van hen zegt ze: 'Dat is gewoon een schat van een jongen. Echt, als je met die jongen praat, dan zegt hij eigenlijk de meest logische dingen. Hij is niet racistisch, hij is geen racist. Als je je aanpast, Nederlands praat, werkt, dan is er niks aan de hand. En zo denken ze er allemaal over. Extreemrechts zijn ze echt niet, anders hadden ze mij ook nooit geaccepteerd omdat mijn zusje half-Marokkaans is.'

Ze is dan ook weinig onder de indruk van het stempel ‘extreemrechts’. ‘Als je nu alleen maar zegt: ‘Ik ben tegen vluchtelingen’, dan ben je gelijk een racist. Kijk eens naar de vraag: waarom ben je tegen vluchtelingen? Ja, ik ben bang dat mijn kinderen het slechter krijgen. Verkrachtingen. Je ziet alleen maar jonge mannen hierheen komen. Waar zijn die vrouwen en kinderen? Dat zijn hele logische dingen. Een mens heeft angst. En mensen die angst hebben, krijgen gelijk het stempel van extreemrechts. Bij ons (op het werk, NS) werken alle culturen. Marokkaanse en Surinaamse jongens. En iedereen denkt er eigenlijk wel gewoon hetzelfde over: gewoon aanpassen. Pas je je niet aan, praat je geen Nederlands, wat doe je dan hier?’

Activiteiten: hand- en spandiensten en verbinden

Rechtvaardigheidszoekers nemen binnen de formatie al gauw veel taken op zich. Ze houden zich onder meer bezig met flyers uitdelen, acties coördineren, sprekers zoeken, rekruteren en Facebook-pagina's opzetten en beheren. Daarnaast proberen ze praktische hulp te bieden aan mensen als ze van een schrijnende situatie horen: ze zamelen kleding in, regelen fietsen voor een gezin dat onder de armoedegrens leeft, of spitten een tuin om van iemand die het zelf niet (meer) kan. Ze gaan eveneens naar inloopavonden in buurtcentra wanneer ergens een noodopvang of moskee dreigt te komen, wonen gemeenteraadsvergaderingen bij, en speuren naar nieuwe rekruten.

Jarik (25-40, DTG/NV) en Marc (25-40, DTG/NV) hebben met een paar anderen geprobeerd een lokale bijeenkomst van DENK bij te wonen in Breda, omdat ze met Tweede Kamerlid Tunahan Kuzu in discussie wilden. Ze hadden zich aangemeld, maar werden door de beveiliging tegengehouden. Jarik: ‘Ik zei: ‘Ik ben hier als Nederlands staatsburger, in een buurtcentrum dat gesubsidieerd is door de Nederlandse bevolking, waar de DENK-partij als democratische partij een open lezing gaat houden. En ik word als Nederlands staatsburger geweigerd bij de voordeur? Dat is totale rassenzuivering waar ze mee bezig zijn. Blanken worden hier geweerd.’ Toen kwam het argument dat alle stoelen bezet zouden zijn.’ Later zagen ze op foto's op sociale media dat de zaal maar halfvol zat.

Ook proberen Rechtvaardigheidszoekers binnen radicaal- en extreemrechts soms een verbindende rol te vervullen. Van de negen geïnterviewden zeggen er vijf bezig te zijn met het bewerkstelligen van een samenwerking tussen verschillende groepen. Marc (25-40, DTG/NV): ‘Elke keer dat je elkaar

de tent uit vecht wanneer er een klein partijtje opkomt en weer klappt, dat is voer voor de media. Zo van: o, er komt weer een clubje en twee maanden later zijn ze weer weg omdat ze iemand in elkaar slaan op straat of onderling op de vuist gaan.' Volgens hem gaat het altijd nog om 'honderden mensen' die dezelfde ideeën hebben. 'Je strijdt voor hetzelfde. En je wordt uitgelachen omdat je elke keer weer negatief in het nieuws komt. Omdat er elke keer onrust is.'

Samen met Jarik (25-40, DTG/NV) probeert hij met alle partijen om de tafel te gaan zitten. Marc: 'Op het moment dat je vijftien tot twintig splinter-groepjes hebt die ertoe doen in Nederland, dan komt het nog weleens voor dat op een zaterdag of zondag acht van die groepjes iets organiseren. Dan heb je acht groepjes van tien man.' Met Jarik werkt hij ten tijde van het interview aan 'een nationale agenda', 'om met honderd tot honderdvijftig man de straat op te gaan, dat je indruk maakt en er niet staat als een stel zielige wappies die niets te doen hebben'.

Dat geldt ook voor Maarten (25-40, freelance). Hij probeert verschillende groepen meer te laten samenwerken. 'Ik wil het oplossen tussen rechts. En daar ben ik mee bezig. Het is moeilijk, maar het lukt heel langzaam (...) Het is vanuit daar dat we demo's gaan inzetten, dat je een keer groot komt, en niet met tien man. Dat is het de laatste tijd een beetje geweest.'

Marije (25-40, Identitair Verzet) heeft het inmiddels opgegeven. 'Het is water en vuur. Ik heb geprobeerd om alles samen te krijgen. Maar Edwin Wagenveld en Constant Kusters hebben allebei narcistische trekjes. Zij willen voor de camera, zij willen de aandacht, zij praten met de media. Ze laten mensen voor zich rennen, maar willen alleen zelf de eer opstrijken – die is voor hen. Het zijn onmogelijke mensen om mee samen te werken.'

Hoger doel

Dat de geïnterviewden soms negatieve reacties op hun activisme krijgen of het gevoel hebben dat ze in de verdrukking zitten, versterkt hun fanatisme: zij doen iets wat anderen niet durven. Het activisme is voor hen een hoger doel. Jarik (25-40, DTG/NV): 'Het belangrijkste voor mij zijn mijn kinderen. Daar doe ik het voor. Het is behoud van mijn cultuur. Voor mijn gezin. En voor iedereen in mijn kennissenkring (...). En ook voor de labiele Nederlanders die op de bank zitten en die het niet kunnen of niet willen. (...) Daarvoor ga ik de straat op.'

Marc (25-40, DTG/NV) zegt: 'De vraag is gerechtvaardigd: welke voordelen halen wij uit de strijd die we proberen te leveren? Zelf [geeft het, NS] op

het moment dat iets lukt. Maar voor de rest is het vooral een bult negativiteit die je je op de hals haalt. Maar moet je het daarom niet doen? Moet je daarom maar denken: over twintig jaar ben ik toch dood, dan is mijn dochtertje 24 en dan moet ze het zelf maar uitzoeken?’

Dat geldt ook voor Sanne (41-65, freelance), die in Indonesië is geboren en met haar moeder naar Nederland kwam. Ze zegt veel aan Nederland te danken te hebben en dat koste wat kost te willen beschermen. ‘Mijn moeder is vertrokken met al haar kinderen naar Nederland. Dat is dus mijn geluk geweest. Anders had ik nu misschien met vijf kinderen gezeten, met een echtgenoot die door mijn vader was gekozen.’

8.7 RECHTVAARDIGHEIDSZOEKERS: MOTIEVEN OM ACTIEF TE BLIJVEN

In de vorige paragraaf is beschreven hoe Rechtvaardigheidszoekers na toetreding hun activisme ervaren. Hier hebben ze nog steeds een instrumenteel motief: ze willen iets doen aan hun onvrede en opkomen voor mensen die, net als zij zelf en/of de mensen die ze kennen, door de overheid in de steek worden gelaten. Ze willen de door hen ervaren problemen bespreekbaar maken, zonder dat ze worden weggezet als racistisch, xenofob of extreemrechts.

Wel is er een verschuiving in het identiteitsmotief te zien. Waar Rechtvaardigheidszoekers zich bij toetreding nog identificeren met ‘de hardwerkende Nederlander’ die volgens hen door de overheid wordt achtergesteld, identificeren zij zich na toetreding ook sterk met de bredere radicaal- en extreemrechtse beweging en de medeactivisten die ze zo graag mogen. Dat ze op hun activisme negatieve reacties krijgen, motiveert hen nog meer. Als zij het niet doen, wie dan wel? Ze voelen zich sterk verbonden met anderen binnen de formatie en de bredere beweging, en bouwen al gauw een hecht netwerk op.

Daarnaast is ook het ideologische motief na toetreding aanwezig. Ze zijn er sterk op gericht om hun eigen denkbeelden te profileren, onder andere door het bieden van praktische hulp. Maar Rechtvaardigheidszoekers hebben geen heldere ideeën over een eventueel alternatief voor de huidige situatie in Nederland waarover ze zo ontevreden zijn – enkele oneliners als ‘grenzen dicht’ uitgezonderd. Radicaal- en extreemrechts activisme stelt geïnterviewden in staat rationele verklaringen te geven voor de door hen gevoelde onvrede en vervolgens ook naar die denkbeelden te handelen.

8.8 RECHTVAARDIGHEIDSZOEKERS: KOSTEN EN BATEN

De instrumentele motieven laten zien dat aan het activisme deels een rationaliteitsprincipe ten grondslag ligt, waarbij activisten deelnemen omdat het activisme hun iets oplevert. Daarbij gaat het niet alleen om doelen die ze kunnen behalen, maar zijn er ook andersoortige baten. In deze paragraaf wordt gekeken naar de kosten en baten van het activisme.

Materiële kosten

Rechtvaardigheidszoekers zijn tijd en geld kwijt aan hun activisme. Wat opvalt is dat het mensen zijn die vaak nog wel iets extra's inleggen of extra moeite doen, zeker wanneer het hun doel is om andere mensen te helpen. Heleen (18-24, DTG/NV) vertelt dat soms haar hele huis vol met tweedehandskleding lag, die ze uitzocht, waste, opvouwde en doorsluisde naar de volgende eigenaar. Ze vond het ook belangrijk om uit te stralen hoeveel tijd en geld ze er zelf in stak. 'Mensen zien het ook: 'Jullie zijn niet alleen geldbelust bezig met iets bereiken, maar jullie doen ook iets voor de maatschappij.' En dat moet je hebben.'

Hoewel niet iedereen precies kan inschatten hoeveel tijd hij of zij er insteekt, zijn de meeste geïnterviewde Rechtvaardigheidszoekers zeker tien uur per week bezig met hun activisme – vooral wanneer ze hun internetactiviteiten meetellen. Marije (25-40, Identitair Verzet): 'Met de pagina's en Facebook gaat er zo maar een paar uur per dag in zitten. En dan heb ik het nog niet over reizen of flyeren.' Sanne (41-65, freelance): 'Ik ben heel veel bezig. Drie tot vier uur per dag zeker. Het zou eigenlijk betaald moeten worden, hahaha. (...) Ik werk niet, hè? Dus het kan.'

Sociale kosten

Rechtvaardigheidszoekers hebben vooral te maken met sociale kosten. Hoewel er niemand in een sociaal isolement verkeert, raken ze soms individuele vriendschappen kwijt als gevolg van hun activisme. Overigens is dit lang niet altijd het gevolg van maatschappelijke afkeuring – de meeste geïnterviewden geven aan dat hun omgeving PVV stemt. Hun vrienden en familieleden zijn weliswaar niet zo actief, radicaal of extreem als zij, maar hebben ook geen bezwaar tegen

het activisme. Wel raken ze gaandeweg teleurgesteld in de gebrekkige actiebereidheid van anderen en trekken daarop nog meer naar gelijkgestemden toe.

Heleen (18-24, DTG/NV): 'Ik heb heel veel contacten met mensen verbroken omdat ze zo aan het klagen waren en niks aan het doen waren. Je nodigt mensen uit om naar een demonstratie te komen en meldt dan: 'Ik heb zoveel mensen geregeld.' En als het puntje bij paaltje komt, dan sta ik daar en zie ik er maar twee. Dan ben ik best wel laaiend. Want ze weten hoeveel moeite ik ervoor doe, hoeveel energie ik erin steek. En dan laten ze me vallen. Dan denk ik: zoek het maar uit.'

Rechtvaardigheidszoekers raken soms een vriendschap kwijt als gevolg van hun politieke denkbeelden of stuiten op onbegrip, maar daartegenover staan de gelijkgestemden die ze via hun activisme ontmoeten en die de rol van vrienden en familie overnemen. Hendrik (18-24, Formatie 1) sprak zich altijd al uit, maar toen hij meer met Art (18-24, Formatie 1) ging optrekken, botste het vaker met zijn vrienden. Naar eigen zeggen vindt hij het niet erg dat hij met sommige vrienden van vroeger geen contact meer heeft – hij kreeg zijn vriendschap met Art ervoor terug.

Dat geldt overigens niet voor iedereen. Marije (25-40, Identitair Verzet) is niemand verloren. Ze zegt dat ze ook nog meer omgaat met mensen buiten de beweging dan erbinnen. 'Dat zijn voor mij wel twee verschillende zaken. Soms gingen mensen mee naar een demonstratie, die vonden dat wel leuk. Maar dat zijn niet de mensen die voor Identitair op een dak zullen gaan staan.'

Ook voor wat betreft het op de hoogte stellen van werkgevers zijn Rechtvaardigheidszoekers verdeeld. Drie zeggen hun activisme voor hun werkgever verborgen te houden. Drie werkten ten tijde van het interview niet. De overige drie hebben een werkgever die het weinig uitmaakt. Gerben (25-40, freelance) werd als buschauffeur door zijn baas aangesproken op een foto die hij op Facebook deelde. 'Het was in ieder geval iets boosdoenends over de islam, laat ik het zo zeggen. Dat was dan niet zo voordelig voor de zaak, omdat wij best wel wat van die asielzoekers rijden.' Sanne (41-65, freelance) werkt zelf niet, maar haar zoon moest zijn werkgever wel tekst en uitleg geven. Ook Heleen (18-24, DTG/NV) vindt het erg dat haar moeder en haar zusje op straat op haar activisme zijn aangesproken nadat ze een keer bij een demonstratie een camera-ploeg te woord stond.

Identiteitskosten

Tot slot zijn er nog de identiteitskosten. Zes van de negen geïnterviewde Rechtvaardigheidszoekers vertellen te zijn bedreigd als gevolg van hun activisme. Maarten (25-40, freelance) ziet dat niet als een nadeel: 'Ik heb hele berichtenboxen vol van doodsbedreigingen van vriendelijke moslimpjes, omdat ik best wel grof kan wezen tegenover hun.' Maarten zegt dat het hem weinig doet. Hij ervaart het niet als een last. 'Ik ben helemaal nergens bang voor. Dat weten mensen ook.'

Van identiteitskosten lijken geïnterviewden nauwelijks last te hebben. Hoewel soms hun namen op websites van politieke tegenstanders of in de media circuleren, heeft hooguit een enkeling er moeite mee. De meesten zeggen ook geen mening te hebben over het negatieve imago van radicaal- en extreemrechts. Ze herkennen zichzelf en de mensen met wie ze omgaan er niet in. Marije (25-40, Identitair Verzet): 'Extreemrechts, wat is dat tegenwoordig? Als wij extreemrechts zijn, wat zijn neonazi's dan? De media spelen erin mee, maar het is zoals het is. Als je voor jezelf maar weet dat jij anders bent en daarnaar blijft handelen.'

Het is een stempel waar je niet meer vanaf komt, vertelt Jarik (25-40, DTG/NV), die zich erbij heeft neergelegd. 'Het achtervolgt je gewoon, je hele leven. Dan word je voor nazi uitgemaakt, of racist. Het interesseert me niet hoe ze me noemen, laten we dat vooropstellen. Ik ben gewoon een trotse nationalist en daar kom ik volmondig voor uit.'

Materiële baten

Naast kosten zijn er natuurlijk ook opbrengsten, die ervoor zorgen dat activisten zich blijven inzetten voor een of meerdere formaties. Materiële baten zijn er niet. Niemand verdient geld aan het activisme en niemand houdt er een carrière aan over.

Sociale baten

Wel spelen sociale baten een belangrijke rol. Zoals al verschillende malen in dit hoofdstuk is benadrukt, spelen vriendschappen bij Rechtvaardigheidszoekers een belangrijke rol om actief te worden en actief te blijven en raken zij goed bevriend met de gelijkgestemden die zij via hun activisme ontmoeten. Zelfs al zijn ze nog bevriend met mensen buiten de beweging, iedereen geeft

aan persoonlijke vriendschappen binnen een of meerdere formaties te hebben gesloten.

Marc (25-40, DTG/NV) heeft zeker nog vrienden buiten de beweging, maar zegt dat die vriendschappen minder diep gaan. ‘Dat is toch anders. Het voelt anders naar hen.’ Met hen heeft hij niet het kameraadschap dat hij met mensen binnen de beweging wel heeft. ‘Dit voelt als strijdmakkers, dit gaat net iets dieper.’

Identiteitsbaten

Tot slot zijn er nog de identiteitsbaten. Geïnterviewde Rechtvaardigheidszoekers ontleen een positief imago aan de hulp die ze anderen bieden, zeker wanneer ze het idee hebben dat ze erkenning krijgen. Marc (25-40, DTG/NV) zegt dat zijn activisme ‘vooral een bult negativiteit’ is die hij zich op zijn hals heeft gehaald. Maar successen op microniveau zorgen ervoor dat hij het volhoudt. ‘Het zijn die kleine dingen. Als je een manifestatie organiseert, of iets anders, en je bent daar met een groep en voor je gevoel zwaar in de minderheid en er staan mensen om je heen... En na afloop komen mensen naar je toe die vragen: ‘Hoe bedoel je dat nou precies? Hoe zie je dat?’ En die dan toch zeggen: ‘Klasse dat jullie je gezicht durven te laten zien. Jullie zijn goed bezig, respect daarvoor.’ Daar haal je positieve energie uit en daarom ga je verder.’

Heleen (18-24, DTG/NV) zegt dat het activisme haar voldoening geeft. ‘Iedereen loopt te klagen en ze doen niks. Als ik ga klagen, dan heb ik daar recht op, want ik doe iets. Ik doe toch iets om het te verbeteren en mijn bijdrage daaraan te leveren.’ Marije (25-40, Identitair Verzet): ‘Ik ben er een hoop tijd aan kwijt, het is niet dat ik er rijker of wijzer van word. Maar het is ook voor jezelf een voldoening. Het is leuk om te doen, ik blijf toch bezig.’

8.9 RECHTVAARDIGHEIDSZOEKERS: OVERIGE OBSERVATIES

In deze deelparagraaf komen de overige observaties aan bod, die niet eerder in dit hoofdstuk zijn behandeld. In de gesprekken met Rechtvaardigheidszoekers zijn drie zaken opgevallen: hoe zij steeds strategisch kiezen met welke formatie ze wat doen, het gedrag van Maarten (25-40, freelance) om onder de radar te blijven, en hoe alle geïnterviewde Rechtvaardigheidszoekers zich unaniem bezighouden met de Zwarte-Pietenkwestie.

Kiezen tussen formaties

Zo valt op dat Marc (25-40, DTG/NV) en Jarik (25-40, DTG/NV), die ooit als activist begonnen bij de NVU, gedurende het onderzoek met anderen van Nederlands Verbond de overstap maken naar Voorpost. Als reden geven ze dat ze onder de naam Nederlands Verbond niet zo heel veel konden doen, omdat het een officiële organisatie is en ze daarmee ook aansprakelijk kunnen worden gesteld. De sociale activiteiten hebben ze daarom ondergebracht bij Nederlands Verbond. Hun activistische gedeelte doen ze onder de vlag van Voorpost of een gelegenhedscollectief.

Wat dat betreft zijn ook Marc en Jarik freelancers sinds DTG begin 2016 uit elkaar viel. DTG wist vanaf 2015 kort actiegroepen en freelancers uit het rechtse milieu te verenigen in demonstraties tegen azc's en buitenstaanders aan te trekken die het doel van de demonstratie ondersteunden. DTG hief zichzelf in maart 2016 op. Volgens de geïnterviewden in dit onderzoek gebeurde dit nadat een aantal DTG'ers eind februari 2016 besloot over te stappen naar de rechtse groepering Dutch Self Defense Army (DSDA) of DTG te verlaten. Enkele ex-leden kregen vervolgens een huisbezoek van boze DTG'ers. Daarbij sneuvelde een ruit en werden een of meerdere ex-leden bedreigd in het bijzijn van kinderen. Andere DTG'ers wilden vervolgens niets meer met die groep te maken hebben, waarna DTG zichzelf ophief.⁴⁷²

Marc (25-40, DTG/NV) en Jarik (25-40, DTG/NV) wijzen het interne conflict aan als de reden dat DTG uit elkaar viel. Marc: 'DTG was een heel snel groeiend iets en het is jammer dat het door iets heel doms uit elkaar is gevallen (...) Je maakt afspraken in het begin, voor je serieus gaat: zorg dat je jezelf in de hand houdt, praat niet over anderen op *social media*, zorg dat ze geen stok vinden om mee te slaan.' Op maandag had Marc nog op een vergadering leden gemaand niet op bezoek te gaan bij ex-leden, omdat het alles zou verpesten wat ze hadden opgebouwd. 'En aan het einde van de week namen ze toch het heft in hand. Dan is het voor mij klaar. Afspraken met dat soort mensen zijn niks waard.' Jarik vult aan: 'Met een halfuur was de hele DTG voorbij.'

⁴⁷² Vlak nadat DTG uit elkaar viel, bleken vijf mannen (onder wie ex-leden van DTG) met molotovcocktails te hebben geprobeerd brand te stichten bij een moskee in Enschede. In de moskee waren op dat moment zo'n dertig tot veertig mensen, maar niemand raakte gewond. Alle vijf werden veroordeeld voor terrorisme en kregen celstraffen tussen de 2,5 en vier jaar. Opvallend is dat vanuit radicaal- en extreemrechts tijdens het proces en het uitzitten van de gevangenisstraffen nauwelijks sprake is geweest van steun of solidariteit.

Marc: ‘Het is een karaktertrek van die jongens. En ik begrijp het wel. Maar als je iets moois hebt, je schiet uit de grond en wordt landelijk binnen twee maanden erkend als de grootste rechtse partij van Nederland, en je laat het door zoiets ploffen... Dat snap je niet. Dan heb je misschien het hart wel op de goeie plek, maar dan laat je de emoties de overhand krijgen boven je verstand. En dat is nooit verstandig in dit soort situaties.’

Marc zegt toen voor het eerst te hebben overwogen om te stoppen. ‘Ik was zo teleurgesteld in iets dat potentie had om echt uit te groeien tot een nationale beweging, en misschien zelfs Duitsland en België erbij. Toen dacht ik: het heeft allemaal geen zin, haantjesgedrag...’

Drie dagen later richtte hij met een aantal vrienden uit DTG een nieuwe formatie op: Nederlands Verbond. Een eigen club, zodat ze zelf kunnen bepalen wie erbij mag en wie niet. ‘Het is niet dat je besluit iets te doen, het is een gevoel dat je dat moet doen. En als je zou stoppen, zou je tegen je eigen principes ingaan.’

Onder de radar leven

Een andere observatie is het gedrag van Maarten (25-40, freelance), die al jaren onder de radar probeert te leven. Aanvankelijk was het om een belastingschuld te ontwijken, daarna dacht hij op die manier de AIVD om de tuin te leiden. Maarten staat nergens ingeschreven, werkt zwart in de bouw, laat zich contant uitbetalen, betaalt zijn huur cash, heeft een anonieme prepaid-telefoon, koopt voor iedere treinreis bij het loket een apart kaartje (inclusief eenmalige ov-chipkaart) en rekent dan contant af, etc.

Ineens blijkt Maarten in 2017 een ander nummer te hebben. Hij vertelt dat hij vlak daarvoor is opgepakt bij een demonstratie. Op het politiebureau kwam er iemand binnen die zei van de AIVD te zijn. Maarten had geen reden om aan te nemen dat het niet zo was. ‘Hij wist álles van me...’ Ondanks al zijn moeite om onder de radar te blijven, had de man tegenover hem een duidelijk beeld van met wie Maarten omging, waar hij was geweest en hoe zijn dagelijks leven eruitziet. Daarna nam Maarten snel een nieuw anoniem telefoonnummer, wederom een anonieme prepaid.

Zwarte Piet

Tot slot moet worden opgemerkt dat alle Rechtvaardigheidszoekers zich unaniem bezighouden met de Zwarte-Pietenkwestie. Voor twee Rechtvaardigheidszoekers

vormde de eventuele afschaffing van Zwarte Piet de voornaamste aanleiding om contact te zoeken met radicaal- en extreemrechts. Arno (18-24, Identitair Verzet): ‘Tot hier en niet verder. Het klinkt heel stom, maar ik heb er zoveel goede herinneringen aan. En als ik nu kleine kinderen zie en hoe zij Zwarte Piet zien, hoe geweldig ze dat vinden, dat vind ik gewoon genieten. Ik vind het jammer dat zoiets moois kapot wordt gemaakt. (...) En daarna ben ik verder met ze (Identitair Verzet, NS) in zee gegaan omdat zij staan waar ik voor sta.’

Exit

Hoewel in dit onderzoek niet het proces van uittreding centraal staat, zou het een gemiste kans zijn om gestopte activisten niet zelf aan het woord te laten. Zowel Gerben (25-40, freelance) als Marc (25-40, DTG/NV) heeft zijn activisme gestaakt. Gerben stopte er binnen een jaar weer mee. ‘Je bereikt gewoon niks. Het trekt wel mensen, maar je zet niks neer. En als het niks uithaalt, dan denk ik: het hoeft van mij niet.’ Uiteindelijk bleek Gerben ook bang om zijn baan te verliezen nadat hij al een keer door zijn werkgever was aangesproken op zijn Facebook-berichten. Slechts één keer besloot hij nog mee te gaan: in 2016 liep hij bij de landelijke Sinterklaasintoelt rond, verkleed als Zwarte Piet. ‘En dat vind ik ook een goed doel, dat vind ik nut hebben. En dat ligt mij ook gewoon. Het levert voor de rest ook geen concrete problemen op als je zo’n actie uitvoert. (...) Volgens mij word je niet gearresteerd omdat je als Zwarte Piet gekleed bent. Dus dat levert voor mij geen problemen op. Maar ik moet wel uitkijken waaraan ik meedoe. Voornamelijk met mijn baan, mijn kinderen, dat is wel belangrijk.’

Marc (25-40, DTG/NV) is in 2019 ‘fysiek’ gestopt, maar ‘mentaal’ is hij zeker niet uitgetreden. Waarom heeft hij er dan toch een punt achter gezet? ‘Teleurgesteld in mensen. Afspraken niet nakomen. Niet aan het woord houden.’ De druppel was voor hem dat Jarik (25-40, DTG/NV) en Jan (41-65, DTG/NV, in dit onderzoek aangemerkt als Sociale Zoeker) weer contact zochten met de jongens van DTG die destijds achter het huisbezoek zaten. ‘Daar had ik zoiets van: (daar, NS) hebben we een heel duidelijk standpunt ingenomen, distantiëerden we ons van, wilden we niks mee te maken hebben. Zeker niet omdat we hadden gezegd: ‘Doe nou geen domme dingen.’ Ja, en vervolgens werd daar toch weer contact mee gezocht en toen was het voor mij... Daar kan ik niks mee, gaat tegen mijn principes in.’

Over zijn opvattingen zegt hij: ‘Dat gevoel verandert nooit, dat gaat er nooit uit. (...) En op het moment dat het daadwerkelijk moet gebeuren op straat,

dan sta ik vooraan. Maar ik ga niet meer van de 48 uur die ik in een weekend heb, veertig uur eraan spenderen, terwijl ik het ook aan mijn gezin kan spenderen – als er toch niks constructiefs uit komt. Want het is elke keer waar we het de vorige keer over hadden: groepje hier, groepje daar, die gaat weg bij die, die heeft ruzie met die, die wil niks te maken hebben en op het eind komen ze weer bij elkaar onder een andere naam. Ja, ik kan daar niks mee. Het moet óf goed georganiseerd zijn met goede mensen aan de top, óf niet.’

Een andere ergernis van hem was dat Jarik (25-40, DTG/NV) met iedereen wilde overstappen naar Voorpost. ‘En daar zitten leden bij, waar we ook weleens op gesprek zijn geweest met DTG, en dat we zeiden: ‘Die zijn niet wijs, daar gaan we echt niet mee in zee. En dan vervolgens zitten ze daar nu bij.’ Over anderen binnen de beweging zegt hij: ‘Ik vraag me af of je mensen serieus moet nemen die een hele grote bek hebben altijd, maar die continu zonder geld zitten, die geen werk hebben, nog een kind op de wereld zetten zonder dat ze de eerste kunnen onderhouden. Die geen vervoer hebben. Dan denk ik van: ja, zijn dat nou de gasten die een land moeten redden?’

Over zijn vriendschap met Jarik zegt hij: ‘We gaan nog steeds goed met elkaar om, maar niet meer zoals toen.’ En: ‘Hij probeert me er heel erg bij te betrekken. Maar ik heb er gewoon geen zin meer in. Dat gedoe: dan weer overstappen met die en dan weer naar die. Wat wij altijd voor ogen hadden – alles bij elkaar te brengen – is niet te doen, is niet haalbaar.’

Maar mochten er ooit in Nederland grootschalige rellen komen, dan is Marc van de partij, zo zegt hij. ‘Dan sta ik vooraan. Altijd. Maar dat weten ze ook.’ Want dat is iets wat hij mist, net als het kameraadschap. ‘Met zijn allen in een auto naar een demonstratie in Hamburg en daar naartoe. Overal zie je mensen stenen gooien. Uitbraak maken richting zo’n groep ME die daar los op gaat, ik mis die kick wel.’

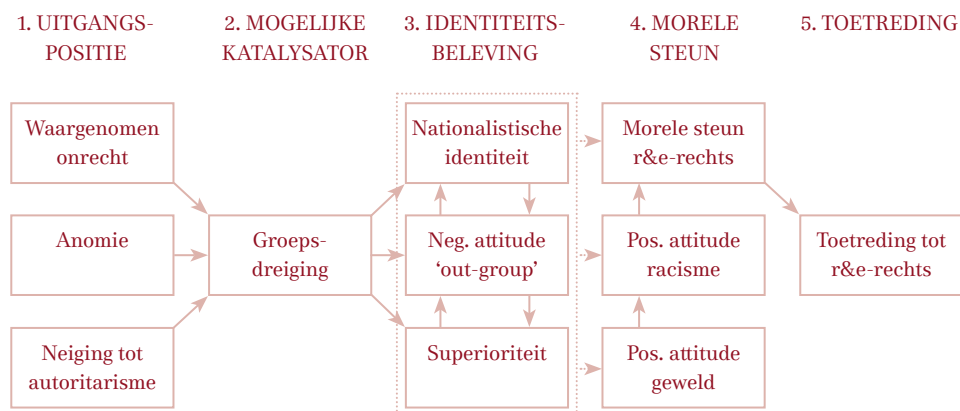
8.10 RECHTVAARDIGHEIDSZOEKERS: CONCLUSIE

In dit hoofdstuk staat de route van de Rechtvaardigheidszoeker centraal. Kenmerkend voor hun toetredingstraject is dat zij boos zijn op de overheid omdat zij zelf (of mensen die ze goed kennen) door overheidsbeleid worden gedupeerd en niet bij machte zijn om hun eigen situatie te ontstijgen. Ze hebben het idee dat de overheid er een Eigen-Volk-Laatst-beleid op nahoudt en dat mensen met een migratieachtergrond stevast worden voorgetrokken – bijvoorbeeld wanneer het gaat om het toewijzen van sociale huurwoningen aan

statushouders. De uitgangspositie van Rechtvaardigheidszoekers wordt gekenmerkt door waargenomen onrecht, anomie en een hang naar autoritarisme. Het idee dat de ‘eigen’ groep wordt bedreigd vormt vervolgens een (mogelijke) katalysator. Dit leidt tot een identiteitsbeleving waarbij geïnterviewden een nationalistische identiteit koesteren en zichzelf als de aangewezen persoon zien om op te komen voor ‘de hardwerkende Nederlander’. Ook staan zij negatief tegenover de ‘out-group’ en hebben zij een gevoel van superioriteit. Voorafgaand aan toetreding tot radicaal- en extreemrechts is een duidelijke morele steun zichtbaar. De mannelijke geïnterviewden hebben ook positieve attitudes ten aanzien van racisme en geweld, iets wat bij de vrouwelijke geïnterviewden ontbreekt.

Het proces van toetreding is weergegeven in onderstaand conceptueel dynamisch model, waarbij moet worden opgemerkt dat dit model is gebaseerd op een zeer kleine onderzoeksgroep en aanvullend onderzoek nodig is.

Model 8.2 Route van de Rechtvaardigheidszoekers

Hierbij zijn twee routes zichtbaar. Voor de ene groep geïnterviewden geldt dat zij vanuit de identiteitsbeleving via morele steun toetreden, voor de andere groep geïnterviewden geldt dat zij vanuit de identiteitsbeleving ook positieve attitudes hebben ten aanzien van racisme en/of geweld.

Daarnaast is in dit hoofdstuk beschreven hoe het Rechtvaardigheidszoekers vergaat nadat zij zijn toetgetreden. Hoewel ze onderlinge verschillen

en ruzies in de beweging willen overstijgen en voor zichzelf een rol als verbind-der zien weggelegd, lijken zij daar in de praktijk niet goed in te slagen. Ook geven zij betekenis aan hun activisme in motieven om actief te worden en actief te blijven.

Model 8.3 Motieven van rechtvaardigheidszoekers voor en na toetreding

	INSTRUMENTEEL	IDENTITEIT	IDEOLOGISCH
VOOR TOETREDING	Inspringen waar de overheid het laat afweten	Opkomen voor de 'eigen' groep: 'de hardwerkende Nederlander' die de dupe is van de overheid	Voelen zich aangetrokken tot het monoculturele en mono-etnische geluid van radicaal- en extreemrechts
NA TOETREDING	Formaties als instrument om onvrede om te zetten in concrete hulp, situaties voor anderen verbeteren	Opkomen voor de 'eigen' groep: 'de hardwerkende Nederlander' en sterke identificatie met andere activisten van radicaal- en extreemrechtse formaties met wie zij zich verbonden voelen	Het vinden van rationale verklaringen voor de door hen gevoelde onvrede

Ook de geïnterviewde Rechtvaardigheidszoekers zijn somber over de haalbaarheid van hun doelen. Daartegenover staan de vriendschappen die zij binnen de beweging maken en de sociale component van hun activisme. Daarnaast is het voor hen ook een vorm van zingeving en een hoger doel op zich, waardoor de meeste geïnterviewden hun activisme voortzetten.

Deze route van toetreding is vrijwel identiek aan het conceptuele model van De Waele, die ook een categorie toetreders ziet die openstaan voor toetreding tot radicaal- en extreemrechts na een combinatie van anomie, waargenomen onrecht en autoritarisme in combinatie met groepsdreiging.⁴⁷³ Ook in zijn conceptuele model is er sprake van een sterke nationalistische (Vlaamse) identiteit, een negatieve attitude ten aanzien van de 'out-group' en superioriteitsdenken.

De Waele laat echter een eventuele positieve attitude ten aanzien van geweld buiten beschouwing. Bij 'anomie' hanteert hij de opvatting van Srole, die naast sociale en politieke machteloosheid ook sociaaleconomische achteruitgang, normloosheid en sociale isolatie noemt.⁴⁷⁴ Deze laatste drie onderdelen zijn zeker niet bij alle geïnterviewde Rechtvaardigheidszoekers het geval. Met name wanneer het gaat om sociale isolatie hebben zij allen een rijk sociaal leven. De gesignaleerde anomie in de uitgangspositie maakt dat radicaal- en extreemrechtse formaties voor Rechtvaardigheidszoekers aantrekkelijk zijn. Deze formaties geven immers woorden aan gevoelde woede, wijzen oorzaken aan en bieden een oplossing.⁴⁷⁵ Toetreding is bij Rechtvaardigheidszoekers een bewuste beslissing die voor de hand ligt omdat ze door een gevoel van politieke en sociale machteloosheid geen idee hebben hoe ze die problemen anders zouden kunnen aanpakken. Hierbij is vanuit de *social movement theory* een sterk instrumenteel motief zichtbaar: ze worden actief omdat ze iets willen veranderen aan de situatie waarin zij zelf en de mensen om hen heen verkeren.⁴⁷⁶

Voor wat betreft de neiging tot autoritarisme is er een andere invulling te zien dan de neiging tot autoritarisme van de Politieke Zoekers. Rechtvaardigheidszoekers verkeren niet in dezelfde succesvolle sociaaleconomische positie als Politieke Zoekers. Hoewel zij er op thema's als immigratie en integratie absoluut radicaal- en extreemrechtse standpunten op nahouden, zijn ze op economisch vlak doorgaans vrij links. Zo menen ze bijvoorbeeld dat de overheid haar middelen niet eerlijk verdeelt. Zij zelf en de mensen die zij kennen werken hard, betalen belasting en doen hun best om een bijdrage aan de samenleving te leveren. En toch slagen zij en anderen er niet in om hun eigen sociaaleconomische situatie te ontstijgen. Ook Goodwin merkte in zijn onderzoek naar leden van de BNP op dat meerdere sympathisanten afkomstig waren uit de arbeidersklasse en hard werkten.⁴⁷⁷

Hun autoritarisme in combinatie met raciale vooroordelen en een zekere intolerantie naar andersdenkenden (met name de grachtengordel en de 'hoge heren daar in Den Haag' moeten het vaak ontgelden) doet daardoor sterk denken aan Lipsets *working-class authoritarianism*.⁴⁷⁸ Combinaties van de door

474 Srole (1956)

475 Zie ook onder meer: Srole (1956), Scheepers, Felling en Peters (1989), De Witte (1999), Van de Velde en Pauwels (2010)

476 Klandermans en Mayer (2002)

477 Goodwin (2010)

478 Zie onder meer: Lipset (1959), Lipset (1981) en Houtman (2003)

Lipset beschreven elementen van een laag opleidingsniveau, economische onzekerheid, familiepatronen (veel aanwezige frustratie en boosheid in het dagelijkse gezinsleven) en het perspectief van de onderklasse (zwart-witdenken, wij-zij-denken, anti-intellectualisme) zijn bij een deel van de geïnterviewde Rechtvaardigheidszoekers aanwezig, maar nader onderzoek is nodig omdat er niet uitgebreid is geënkquêteerd of met controlegroepen is gewerkt.

Het pad van toetreding van Rechtvaardigheidszoekers overlapt daarnaast deels met dat van de Bekeerling, zoals is aangeduid in het onderzoek van Annette Linden.⁴⁷⁹ Ook de door Linden geïnterviewde Bekeerlingen voelden zich in de steek gelaten door de overheid. Een belangrijk verschil is echter dat de voor dit onderzoek geïnterviewde Rechtvaardigheidszoekers niet altijd het idee hadden dat hun zelf onrecht was aangedaan (individuele deprivatie, iets wat Lindens Bekeerlingen wel hadden), maar dat zij in hun omgeving onrecht waarnamen dat hen dusdanig raakte dat zij naar eigen zeggen geen andere keuze hadden dan voor anderen op te komen (collectieve deprivatie). Het gevoel onrechtvaardig te worden behandeld (als individu of als groep) is eveneens een sterke drijfveer van de geïnterviewden in het onderzoek van Van den Bos et al.⁴⁸⁰

De geïnterviewde Rechtvaardigheidszoekers hebben niet alleen het idee dat de ‘eigen groep’ in cultureel en demografisch opzicht wordt bedreigd. Ze maken zich ook zorgen over de economische concurrentie van (arbeids)migranten. Deze mogelijke katalysator van groepsdreiging sluit hiermee niet alleen aan bij de *social identity theory*,⁴⁸¹ maar ook bij de theorie van de bedreigde belangen. Bij de geïnterviewden zijn verschillende varianten (en combinaties) van deze theorie waar te nemen: het idee dat zij zelf of de ‘eigen groep’ het relatief slechter hebben dan anderen (*relative deprivation thesis*), het gevoel niet te kunnen meekomen (*modernization losers thesis*), en de angst voor concurrenten van migranten op het gebied van onder meer werk, huisvesting, uitkeringen en andere voordelen van de verzorgingsstaat (*ethnic competition thesis*).⁴⁸² Dit is ook terug te zien bij de Rechtvaardigheidszoekers in het onderzoek van Feddes et al., die ook signaleren dat op mesoniveau radicale bewegingen met propaganda en wervingspraktijken het gevoel van onrecht versterken.⁴⁸³

479 Linden (2009)

480 Van den Bos et al. (2009)

481 Zie onder meer Turner (1975), Tajfel (1978), Tajfel en Turner (1979), Duckitt en Mphuting (1998)

482 Zie onder meer: Stephan en Stephan (2000), Betz (1994), Norris (2005), Rydgren (2006), Rydgren (2007), Goodwin (2010)

483 Feddes et al. (2015), p. 23, 81

Voor de geïnterviewde vrouwelijke Rechtvaardigheidszoekers geldt dat zij allen negatieve ervaringen hebben met mannen met een migratieachtergrond. Net als de door Blee geïnterviewde vrouwen van de Ku Klux Klan beschrijven zij een moment van ommekeer aan de hand van traumatische gebeurtenissen.⁴⁸⁴ Vervolgens is een masculiene radicaal- en extreemrechtse formatie aantrekkelijk omdat die hun bescherming kan bieden.⁴⁸⁵ De geïnterviewde vrouwelijke Rechtvaardigheidszoekers verschillen echter van de vrouwen uit het onderzoek van Blee doordat het activisme hun juist handelingsperspectief geeft, terwijl de door Blee geïnterviewde vrouwen zichzelf als slachtoffer blijven zien en genoeg nemen met een ondergeschikte rol binnen de KKK. Ook in het onderzoek van Kimmel worden de vrouwen vaak beschouwd als ‘vriendin van’ en spelen zij nauwelijks een rol van betekenis.⁴⁸⁶

484 Blee (2002)

485 Het zoeken naar bescherming komt ook terug bij de door Bjørge genoemde redenen van toetreding. Zie: Bjørge (2002a)

486 Kimmel (2007)

